

Зінченко О. А.

д.е.н., професор кафедри економічного аналізу і фінансів,

Святенко С. В.

асистент кафедри економічного аналізу і фінансів,

Марчукова В. С.

студентка,

ДВНЗ «Криворізький національний університет»

**УЗАГАЛЬНЕННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО
ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ КАТЕГОРІЇ
«КРЕДИТОСПРОМОЖНІСТЬ»**

У статті розглянуто, досліджено та узагальнено наукові основи теоретичних підходів до визначення сутності категорії «кредитоспроможність». Проведений аналіз досліджень та публікацій дає змогу зробити висновок, що на даний момент відсутній єдиний підхід щодо змісту категорії «кредитоспроможність». У статті проведено класифікацію існуючих підходів до визначення сутності категорії «кредитоспроможність», розглянуті різноманітні вітчизняні і зарубіжні методики оцінки кредитоспроможності позичальника, а також схематично зображено місце оцінки кредитоспроможності в механізмі кредитування. Запропоновано новий підхід до визначення кредитоспроможності, який, на відміну від існуючих, більш повно відображає реальну спроможність підприємства, оскільки враховує весь його фінансово-економічний потенціал.

Ключові слова: кредитоспроможність, оцінка, механізм кредитування, методи, банк, підприємство.

Проблема та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. Питанням сутності та оцінки кредитоспроможності підприємства присвячено багато праць вітчизняних та закордонних науковців, зокрема таких як Белих М., Гиляровска Л. Т., Косова Т. Д., Лаврушин О. І.,

Лагутін В. Д., Лахтіонова Л. А., Олійник О. О., Поезднік А. І., Примостка Л. О., Федоренко В. Г., Хрестинін В. В.

Незважаючи на велику кількість досліджень, до теперішнього часу серед науковців та практиків, а також у нормативно-правових актах відсутній єдиний підхід щодо змісту категорії «кредитоспроможність».

Аналіз досліджень і публікацій. В сучасній економічній літературі та нормативних актах зустрічаються наступні підходи до визначення сутності категорії «кредитоспроможність» (табл. 1).

Таблиця 1

Існуючі підходи до визначення сутності категорії «кредитоспроможність»

Джерело/Автор	Визначення
1	2
Белих М.	Кредитоспроможність – спроможність компанії або приватної особи залучати позиковий капітал і в майбутньому належним чином обслуговувати свій борг [18]
Гиляровска Л.Т.	Кредитоспроможність – це можливість економічних суб'єктів ринкової економіки своєчасно і в повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями у зв'язку з неминучою необхідністю погашення кредиту [3]
Косова Т.Д.	Кредитоспроможність – це можливість позичальника за конкретних умов одержати кредит у повному обсязі й у визначений кредитним договором строк розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями перед банком або іншим кредитором [6]
Лаврушин О. І.	Кредитоспроможність трактується як здатність позичальника повністю і в строк розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями (основний борг і відсотки) [7]
Лагутін В.Д.	Кредитоспроможність – це спроможність позичальника повністю і своєчасно розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями [8]
Лахтіонова Л.А	Кредитоспроможність – це такий фінансовий стан підприємства, який дає змогу отримати кредит і своєчасно повернути його [9]
Олійник О. О.	Кредитоспроможність – це спроможність і бажання позичальника у визначений кредитною угодою терміном і в повному обсязі розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями. Різноманітність підходів до визначення кредитоспроможності проявляється в підходах до її оцінки [11]

Поездник А.І.	Кредитоспроможність – це комплексне поняття, яке характеризує спроможність та готовність позичальника до здійснення кредитної операції, яка оцінюється банком з огляду на фінансово-економічне становище позичальника та на якість зробленої ним кредитної пропозиції, а також з точки зору прийнятності для банку кредитора кредитного ризику й можливості керувати ним [12]
Примостка Л.О.	Зазначає, що під «кредитоспроможністю» слід розуміти здатність юридичної чи фізичної особи повністю і в зазначені терміни виконати всі умови кредитної угоди [14]
Федоренко В. Г.	Кредитоспроможність – це наявність передумов для одержання позик і спроможність повернути їх [16]
Хрестинін В.В.	Кредитоспроможність – це фінансово-господарський стан, який дає упевненість в ефективному використанні позикових засобів, здатності і готовності позичальника повернути кредит відповідно до умов кредитного договору [17]
Словник-довідник фінансового менеджера	Кредитоспроможність – це система умов, що визначають спроможність підприємства залучити позиковий капітал і повернути в повному обсязі в передбачені терміни [4]
Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні	Кредитоспроможність-це наявність передумов для одержання кредиту і здатність повернути його [5]
Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями	Кредитоспроможність – це наявність у боржника (контрагента банку) передумов для проведення кредитної операції і його спроможність повернути борг у повному обсязі та в обумовлені договором строки [13]

Як видно з таблиці 1, усі існуючі підходи до визначення сутності категорії «кредитоспроможність» можна узагальнено поділити на два блоки:

1) кредитоспроможність як спроможність, можливість повністю і в строк розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями [3; 4; 5; 6; 7; 8; 11; 12; 13; 14; 16; 18];

2) кредитоспроможність як фінансовий стан підприємства, який дає змогу отримати кредит і своєчасно повернути його [9; 17].

Постановка завдання. На основі аналізу останніх досліджень і

публікацій було сформульовано завдання даної статті – узагальнення існуючих теоретичних підходів до визначення сутності категорії «кредитоспроможність».

Виклад основного матеріалу дослідження. На нашу думку, розуміючи під кредитоспроможністю підприємства лише фінансовий стан, не враховуються інші аспекти діяльності підприємства що, в свою чергу, призводить до неповноти інформації та викривлення результатів оцінки кредитоспроможності.

Ми поділяємо точку зору таких науковців, як: Белих М., Гиляровської Л. Т., Косова Т. Д., Лаврушина О. І., Лагутіна В. Д., Олійника О. О., Поєздніка А. І., Примостки Л. О., Федоренка В. Г., оскільки з самої назви кредитоспроможність це передусім спроможність отримати та своєчасно розрахуватись за кредитом.

Слід зазначити, що на кредитоспроможність підприємства впливає не тільки фінансовий стан, а й інші аспекти діяльності. Зокрема це кредитна історія позичальника, авторитет керівництва, виробничі потужності тощо.

Враховуючи існуючі підходи до трактування кредитоспроможності, наведемо власне бачення цієї категорії.

Кредитоспроможність – це спроможність підприємства-позичальника виконувати в повному обсязі і у визначені кредитною угодою строки розрахунки за своїми власними зобов'язаннями за рахунок наявного фінансово-економічного потенціалу.

Таке визначення, на відміну від існуючих, більш повною мірою відображає сутність поняття кредитоспроможності.

Оцінка кредитоспроможності відіграє важливу роль, як для банківської установи, так і власне для позичальника. Схематично місце оцінки кредитоспроможності в механізмі кредитування зображено на рис.1.

Рис. 1. Місце оцінки кредитоспроможності в механізмі кредитування підприємства

Метою здійснення оцінки кредитоспроможності позичальника для банківської установи є уникнення кредитних ризиків від неповернення кредиту, а для позичальника – отримання кредиту на найбільш вигідних умовах. Результатом систематично невірно здійснюваної оцінки кредитоспроможності позичальників може служити погіршення якості кредитного портфеля банку, яке, до того ж, тягне за собою ще й необхідність зайвого резервування. У кращому випадку це призведе до погіршення фінансового стану банку, у гіршому – до повного краху.

Рішенням проблеми є розробка і використання обґрунтованої методики, що дозволить банку найбільш реально оцінювати кредитоспроможність позичальників.

Серед найбільш широко використовуваних методів оцінки кредитоспроможності виділяють наступні: метод на основі фінансових коефіцієнтів, метод грошових потоків, рейтингові методи, експертний

метод, метод дискримінантних показників, правило «5С», CAMELS, CAMPARI, COPF, PARSEK, моделі Альтмана, Таффлера, Ліса, Бівера та інші.

Метод коефіцієнтів базується на доборі оптимальних для конкретних позичальників коефіцієнтів та їх нормативних значень й аналізі їх в динаміці і порівнянні з середнім значенням по всій галузі або із значенням по аналогічних підприємствах.

Перевагою методу фінансових коефіцієнтів є простота.

Метод фінансових коефіцієнтів має певні недоліки:

1) не можна віддавати перевагу одному з показників, оскільки ці коефіцієнти неповно характеризують кредитоспроможність позичальника (при аналізі потрібно враховувати ще багато критеріїв);

2) відсутня єдина база оптимальних значень фінансових показників (їх рівень змінюється залежно від стану економіки країни);

3) розраховані коефіцієнти залишають осторонь безперервні динамічні зміни, фіксують лише мить економічного часу (відсутність інформації про динамічні процеси збільшує ризик при кредитуванні);

4) фактичні показники не можуть бути єдиною базою оцінки здатності позичальника погасити позику у встановлений строк в умовах нестабільної економіки та високих темпів інфляції.

Наступний метод оцінки кредитоспроможності позичальника – метод оцінки на основі аналізу грошових потоків.

Аналіз грошового потоку – спосіб оцінки кредитоспроможності підприємства, в основу якого покладено використання факторних показників, що характеризують оборот коштів у клієнта в звітному періоді.

Грошовий потік визначає здатність підприємства покривати свої витрати і погашати заборгованість своїми власними ресурсами. Аналіз грошового потоку дозволяє зробити висновок про слабкі сторони управління підприємством.

Недоліком цього методу є те, що він не розкриває взаємозв'язку між отриманим фінансовим результатом та зміною абсолютного розміру грошових коштів. Якщо суб'єкт господарювання виробляє і реалізує рентабельну продукцію (товари, послуги), то це є найважливішою передумовою дотримання необхідного рівня потоку грошових коштів. З певною часткою умовності можна сказати, що приріст (зменшення) грошових коштів за певний період має відповідати прибутку (збиткам) від діяльності підприємства [2].

Рейтиновий метод має перевагу – можливість добору коефіцієнтів, виходячи з конкретної мети аналізу.

Рейтинговий метод є найпристосованіший. На це є кілька причин. По-перше, при використанні цього методу не передбачається аналіз великих масивів даних, тому оцінка мінімально залежить від широти інформаційного контуру. По-друге, при використанні рейтингового методу одразу відбувається ранжування одержаного результату за певною шкалою. По-третє, рейтинговий метод вимагає від користувача математичних знань тільки у рамках елементарних фінансових розрахунків.

Проблема рейтингового методу це вибір еталона для порівняння. Порівняння з умовним еталонним підприємством цілком можливе, але вибір такого еталона вимагає уточнення для кожного виду ризику. Не обов'язково вибирати серед великої кількості підприємств найкраще. Зрозуміло, що реально жодний суб'єкт господарювання не може претендувати на найкращі показники геть у всьому. Зручніше просто обрати підприємство з найкращими показниками і сформулювати з них той самий еталон для порівняння [10].

Також для оцінки кредитоспроможності використовують моделі Альтмана, Таффлера, Ліса, Бівера та ін. Ці методи, на нашу думку, дозволяють оцінити всі кількісні показники, що характеризують

кредитоспроможність клієнта. Ці показники можуть бути проаналізовані за цими методами в динаміці (на основі інформації, що міститься у кредитній історії клієнта) і в статистиці (на будь-яку дату). Ми вважаємо, що до переваг можна віднести класичність, широку вживаність та об'єктивність. Щодо недоліків, то дані меделі потребують наявності значного масиву вихідних даних. Вони не враховують якісні чинники кредитоспроможності та умов кредитування, які є дуже важливими для визначення кредитоспроможності позичальника. А саме головне, ці методи є незастосовним до умов української економіки.

Виділяють також експертний метод (теорія нечітких більшостей, аналіз ієрархії Е. Л. Сааті). Він використовується перш за все для оцінки якісних та прогнозних показників, що характеризують кредитоспроможність клієнта (його репутація; прогноз кон'юнктури ринку, на якому клієнт здійснює свою діяльність; прогноз платоспроможності клієнта тощо). До переваг цього методу відносимо те, що отримані результати оцінки дозволяють визначити не тільки сучасний, а й перспективний рівень кредитоспроможності клієнта за основними її характеристиками. Недоліком, на нашу думку, є те, що основу експертного методу становлять суб'єктивні оцінки та інтуїтивні прийоми аналізу окремих експертів, висновки яких часто не співпадають. Цей метод не враховує відповідність умов кредитування фінансовому стану підприємства. Тому експертна оцінка кредитоспроможності клієнта (особливо її прогнозування за цим методом) потребує залучення кількох експертів для забезпечення її надійності.

Методи, які застосовуються в практиці вітчизняних банків непогано оцінюють фінансові показники, однак є суттєві проблеми з ефективним використанням якісних характеристик позичальника при оцінці його діяльності, які не мають кількісного вираження (характеристика бізнесу, ринкова позиція позичальника, стан фінансової звітності та ін.).

Для здійснення якісної оцінки кредитоспроможності необхідно та доцільно використати також аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища за напрямками галузевого і конкурентного аналізу. За допомогою цього аналізу можливо визначити рівень кредитного ризику [15]. Інші методи оцінки кредитоспроможності розглянемо в табл. 2 [1].

Таблиця 2

Методи визначення кредитоспроможності, що застосовуються у світовій практиці

Назва методики	Характеристика
Правило «5С»	Розшифровується як: С (character) – репутація позичальника; С (capacity) – фінансові можливості; С (capital) – капітал, майно; С (collateral) – забезпечення; С (conditions) – загальні економічні умови. Найбільш застосовується у США
CAMELS	С (capital) – достатність капіталу; А (assets) – якість активів; М (management) – менеджмент; Е (earning) – надходження; L (liquidity) – ліквідність; S (sensor) – чутливість до ринкового ризику. Застосовується у практиці Світового банку реструктуризації та розвитку
CAMPARI	С (character) – репутація позичальника; А (ability) – здатність щодо повернення кредиту; М (marge) – дохідність кредитної операції; Р (purpose) – цільове призначення кредиту; А (amount) – розмір кредиту; R (repayment) – умови погашення; I (insurance) – забезпечення. Розповсюджене у європейській банківській системі
COPF	С (competition) – конкуренція в галузі; О (organization) – організація діяльності; Р (personnel) – кадри, персонал; F (finance) – фінанси, доходи. Застосовується у банківському секторі Німеччини.
PARSER	Р (person) – репутація позичальника; А (amount) – сума кредиту; R (repayment) – можливості погашення; S (security) – забезпечення; Е (expediency) – доцільність кредиту; R (remuneration) – винагорода банку. Застосовується банками Великобританії
Метод дискримінантних показників	Виходячи з переліку визначених коефіцієнтів оцінюється синтетичним чином фінансова ситуація позичальника з точки зору його життєздатності та безперервності господарської діяльності у короткостроковому періоді. Коефіцієнти у даному випадку визначають за результатами дослідження згідно з технікою дискримінантного аналізу

Кожна з методик побудована таким чином, що перші букви самої назви методики відображають систему аналізу фінансового стану позичальника. На основі кожного розділу аналізу складають листи-опитування, відповіді на які оцінюються у балах. Загальна сума отриманих балів переводиться у відповідний клас позичальника: позичальники надійні, позичальники з мінімальним, середнім або високим ризиком.

Узагальнюючи викладене вище, можна зробити наступні висновки стосовно існуючих методів оцінки кредитоспроможності:

1. Відсутній єдиний концептуальний підхід до побудови методик оцінки кредитоспроможності позичальників.
2. Відсутнє системне бачення чинників, що визначають кредитоспроможність позичальників.
3. Існуючі методики оцінки кредитоспроможності позичальників недостатньо обґрунтовані і зайво орієнтовані на сформовані традиції, що робить їхнє використання в сучасних умовах у більшості випадків неефективним і навіть може призводити до неадекватних оцінок кредитоспроможності позичальників.

Висновки та напрямки подальших досліджень. З урахуванням викладеного вище вважається доцільною розробка і застосування на практиці принципово нового методичного підходу оцінки кредитоспроможності підприємства, який би на відміну від існуючих, охоплював усі аспекти діяльності підприємства, використовував достовірну та актуальну інформацію.

Список використаної літератури

1. Актуальні питання організації кредитних відносин в діяльності банківських установ України: науковий збірник / наук. ред. В. Ю. Світлична, Г. Є. Фатєєва. – №100, 2011

2. Вовк В. Я. Кредитування і контроль: Навч. посібник / В. Я. Вовк, О. В. Хмеленко. – К.: Знання, 2008. – 463 с.
3. Гиляровская Л. Т. Экономический анализ: учебник для вузов / под. ред. Л. Т. Гиляровской. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 247 с.
4. Дудник А. Д. Словник – довідник менеджера по управлінню конкурентоспроможністю / А. Д. Дудник. – К.: КНЕУ, 1999
5. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні / Затверджена постановою Правління НБУ № 368 від 28.08.2001 р.
6. Косова Т. Д. Аналіз банківської діяльності: навч. посіб. / Т. Д. Косова. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 486 с.
7. Лаврушин О. И. Банковское дело: учебное пособие / под ред. О. И. Лаврушина. – (8-е изд., стер.). – М.: Кнорус, 2009. – 768 с.
8. Лагутін В. Д. Кредитування: теорія і практика: навч. посіб. / В. Д. Лагутін. – (3-тє вид., перероб. і доп). – К.: Знання, 2002. – 215 с.
9. Лахтіонова Л. А. Фінансовий аналіз сільськогосподарських підприємств: навч. посібник / Л. А. Лахтіонова. – К.: КНЕУ, 2003. – 452 с.
10. Мойсеєнко І. П. Інвестування: навч. посіб. / І. П. Мойсеєнко. – К.: Знання, 2006. – 490 с.
11. Оцінка кредитоспроможності позичальника при банківському кредитуванні: щомісячний інформаційно-аналітичний журнал / наук. ред. О. О. Олійник. – Економіка. Фінанси. Право, 2007. – №8. – С. 10-23
12. Поездник А. И. Анализ и внутрибанковский контроль кредитоспособности заемщика: автореферат диссертации на соискание ученой степени канд. экон. Наук: 08.00.12 / А. И. Поездник. – М., 1999. – 223 с.

13. Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями № 23: від 25. 01. 2012 р. / Верховна Рада України. – (Відділ баз даних нормативно-правової інформації)
14. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент у банку: підручник / Л. О. Примостка. – (2-ге вид., доп. і перероб.). – К.: КНЕУ, 2004. – 468 с.
15. Удосконалення оцінки кредитоспроможності позичальника: наукові праці / Кравченко В. П., Кравченко В. І. – Економічні науки. – вип.17, 2010
16. Федоренко В. Г. Страховий та інвестиційний менеджмент: підручник / під керівн. і наук. ред. В. Г. Федоренка, В. Б. Захожая, Чувардинський та ін. – К.: МАУП, 2002. – 344 с.
17. Финансовое состояние как фактор кредитоспособности предприятия: Вестник Московского университета / Хрестинин В. В. – Экономика, 2006. – №6. – 50 с.
18. Хелферт Э. Техника финансового анализа: Аудит. / Пер. с англ. под ред. Л. П. Белых. – М.: ЮНИТИ, 1996.

ЗИНЧЕНКО Е. А., СВЯТЕНКО С. В, МАРЧУКОВА В. С. ОБОБЩЕНИЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ СУТИ КАТЕГОРИИ «КРЕДИТОСПОСОБНОСТЬ»

В статье рассмотрены, исследованы и обобщены научные основы теоретических подходов к определению сущности категории «кредитоспособность». Проведен анализ исследований и публикаций, который позволяет сделать вывод, что на данный момент отсутствует единый подход к содержанию категории «кредитоспособность». В статье приведена классификация существующих подходов к определению сущности категории «кредитоспособность», рассмотрены различные отечественные и зарубежные методики оценки кредитоспособности заемщика, а также схематически изображено место оценки кредитоспособности в механизме кредитования.

Предложен новый подход к определению кредитоспособности, который в отличие от существующих более полно отражает реальную способность предприятия, поскольку учитывает весь его финансово-экономический потенциал.

Ключевые слова: кредитоспособность, оценка, механизм кредитования, методы, банк, предприятие.

ZINCHENKO O. A, SVYATENKO S. V., MARCHUKOVA V. S. SUMMARY OF THEORETICAL APPROACHES TO THE ESSENCE OF CATEGORY "CREDITWORTHINESS"

In the article, researched and summarized the scientific foundations of theoretical approaches to determining the nature category «creditworthiness». The analysis of research and publications, gives you an opportunity that at present there is no uniform approach to the category «creditworthiness». This article presents the classification of existing approaches to defining the essence «creditworthiness» categories discussed a variety of domestic and foreign methods of assessing the creditworthiness of the borrower and the location is shown schematically in assessing the creditworthiness of a credit. A new approach to determining creditworthiness, which, unlike existing more fully reflect the real capacity of the enterprise because it takes into account all the financial and economic potential.

Keywords: credit, score, credit mechanism, methods, bank, business.